

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.2>

RES JUDICATA ТА СПОРІДНЕНІ ДОКТРИНИ ОСТАТОЧНОЇ ДІЇ СУДОВОГО РІШЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Пільков К.М.,

канд. юрид. наук., суддя Верховного Суду,
старший науковий співробітник
відділу міжнародного приватного права
та порівняльного правознавства
НДІППІП ім. академіка Ф.Г. Бурчака
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-8931-0413

Пільков К.М. *Res judicata* та споріднені доктрини остаточної дії судового рішення: порівняльно-правовий аспект.

Стаття присвячена дослідженню проблеми еволюції доктрини *res judicata* у багатокомпонентне вчення, яке має різне наповнення у різних правових системах світу, а також проблем відмежування цієї доктрини від інших доктрин, які унеможливають або обмежують можливість перегляду тих самих чи інших вимог або обставин, які суд розглянув під час вирішення іншої справи.

Стаття зосереджує увагу на широкому та вузькому значенні *res judicata*, співвідносить цей принцип із застосуванням правила про естопель у судових провадженнях.

Особлива увага у статті приділена трьом спорідненим доктринам: повної віри і поваги; обрання способів захисту та доктрині права справи.

Зроблено висновок, що доктрина повної віри і поваги у процесуальному праві США є відгалуженням *res judicata*.

На відміну від *res judicata* доктрина обрання способів захисту ґрунтується значною мірою не на повазі до остаточної судового рішення, а на принципі естопеля і, таким чином, усуває не перегляд формально ідентичного спору з тими ж підставам і тим же предметом, а інших вимог, конкуруючих з вже розглянутими вимогами, які засновуються на тих же підставах.

Доктрина права справи, як вона напрацьована в процесуальному праві США і сприйнята в деяких інших країнах, зокрема в Індії, споріднена з *res judicata* у тому, що обидві спря-

мовані на забезпечення правової визначеності, сталості судового рішення. Однак на відміну від *res judicata*, доктрина права справи передбачає дискрецію суду, є суто процесуальною і стосується сталості висновків суду в ході розгляду тієї ж справи, а не остаточної кінцевого рішення суду з наслідками для наступних проваджень.

У статті зроблено висновок, що ці доктрини, особливо доктрини обрання способів захисту та права справи, або їх окремі елементи можуть бути використані для вишення проблем забезпечення справедливості та сталості судових рішень у вітчизняних процесуальних галузях права.

Ключові слова: естопель, доктрина права справи, доктрина обрання способу захисту, ремедіальні права, доктрина повної віри та поваги, остаточної дії судового рішення, преюдиція.

Pilkov K.M. *Res judicata* and related doctrines of finality of judgments: comparative aspect.

The article contains the results of the analysis of the development of *res judicata* doctrine into a multicomponent doctrine with different meaning in different legal systems of the world, as well as points out the difficulties of distinguishing this doctrine among other doctrines that have claim preclusive or issue preclusive effects. The article focuses on the broad and narrow meaning of *res judicata*, procedural links that this principle may have with the application of the estoppel rule in court proceedings. The article pays special attention to three doctrines related to *res judicata*: full faith and credit; election of remedies and law of the case

doctrines. The doctrine of full faith and credit in the US procedural law is viewed as a branch of *res judicata*. In contrast to *res judicata*, the doctrine of election of remedies is largely based not on respect for the finality of the judgment, but on the principle of estoppel and thus might be applied in order to bar a subsequent cause of action containing claims that are inconsistent with remedies prayed for in the already considered cause of action, rather than to bar the relitigation of already litigated case. The law of the case doctrine, as it has been developed in the US procedural law and adopted in some other countries, in particular India, is related to *res judicata* in that both are aimed at ensuring legal certainty and the stability of court judgments. However, unlike *res judicata*, the law of the case doctrine to some degree allows the discretion of the court, or rather its application is discretion based, it is purely procedural and concerns the stability and consistency of the court's rulings in the same case, rather than the conclusive effect of the final judgment for subsequent proceedings. The article argues that these doctrines, especially the election of remedies doctrine and the law of the case doctrine or their elements can be used to address the problems of fairness and consistency of judgments in procedural law.

Key words: estoppel, law of the case doctrine, election of remedies doctrine, remedial rights, full faith and credit doctrine, final and conclusive judgment, issue preclusion.

Постановка проблеми. Протягом ХХ століття *res judicata* з простої та зрозумілої доктрини перетворилась у «юридичний лабіринт», за влучним висловом З. Стіклі та У. Гауела. Також, здавалося б, фундаментальне положення про те, що офіційне рішення стосовно спірних фактів або значення цих фактів має розглядатись як остаточне між сторонами спору, вважалось правилом, прийнятим у практично кожній правовій системі [1, с. 355]. Разом з тим, правові системи випрацювали різне ставлення до того, яке наповнення повинне мати поняття остаточності судового рішення, наскільки обов'язковим є саме правило та які умови його застосування. Принципові відмінності між правовими системами у цьому питанні полягають у тому, чи визнається окрім преклюзивної дії судового рішення стосовно можливості

повторного розгляду аналогічного спору в цілому, також така дія стосовно окремих складових спору, вже вирішених чи встановлених судом. Якщо так, то далі у різних правових системах мають місце відмінності в акцентах, які вони роблять у питанні підстави такої преклюзивної дії: (1) власне остаточність судового рішення і процесуальна економія стосовно встановлення окремих фактичних обставин (правило про преюдицію, як воно закріплене зокрема у процесуальному законодавстві України, Іспанії, Нідерландів), обмежена, спростовна преюдиція у Швейцарії та Румунії; (2) остаточність наслідків дій сторони у попередньому судовому процесі, що має значення естопеля (Англія та Уельс, США тощо) [2, с. 107].

Доктрина *res judicata* у загальних рисах у її класичному розумінні, зокрема в американському праві, розуміється як така, що перешкоджає перегляду за позовом тієї ж сторони чи її правонаступників спору (англ. *cause of action*), який був справедливо розглянутий судом. Водночас, *res judicata* не перешкоджає сторонам ініціювати інший спір. Належною доктриною, яка може визначати, чи становить судові рішення стосовно одного спору перешкоду розгляду або задоволення вимог у наступному процесі між тими ж сторонами, є у цьому разі доктрина естопеля (англ. *estoppel by judgement*), а не *res judicata* [3, с. 250].

Окрім цих проявів остаточності судового рішення правові системи світу виробили також низку дотичних доктрин, які, як може видатись, не вкладаються у класичне розуміння *res judicata*. Водночас, їх осмислення і з'ясування кола проблем, для вирішення яких вони були розроблені, є актуальним, оскільки може дозволити знайти шляхи вирішення цих же проблем у національному процесуальному праві.

Стан опрацювання проблеми. У вітчизняній правовій науці увага дослідників зосереджена переважно на реалізації принципу *res judicata*. Порівняльно-правовий аспект дії принципу досліджував К. В. Гусаров. Аналізу закордонного досвіду у цьому питанні присвячене дослідження Т. А. Цувіні [4]. Фундаментальне значенню цього принципу описували П. Д. Гуйван, І. В. Андронов та інші. Разом з тим, окресленню обсягів *res judicata* як доктрини, відме-

жуванню її від інших доктрин, які мають вплив на забезпечення остаточності судового рішення та на його наслідки для права особи ініціювати інший судовий спір або перегляд висновків суду з певного питання, стосовно якого вже є висновок суду, у вітчизняній юридичній науці приділено мало уваги. Систематизація цих доктрин, їх порівняльний аналіз досі не здійснювались.

Метою цієї статті є виявлення споріднених з *res judicata* доктрин як початковий етап їх систематизації, порівняльно-правове дослідження їх застосування в окремих правових системах, що надалі зробить можливим виявити підстави для їх можливого запозичення у вітчизняну правову систему з метою вирішення тих проблем, які поставали у країнах, з яких походять ці вчення, якщо ці проблеми притаманні також українській правовій системі і залишаються невирішеними.

Виклад основного матеріалу. Межі доктрини *res judicata* у сучасній правовій науці та судовій практиці вже доволі складно окреслити. Маючи своїм фундаментом римське право, у найбільш вузькому значенні її зміст зводився до неможливості ініціювати перегляд в іншій справі результату вже розглянутого спору. У ширшому розумінні *res judicata* охоплює також те, що у вітчизняній правозастосовній практиці і практиці деяких інших країн континентальної правової традиції називається правилом про преюдицію, а в країнах традиції звичайного права, де наголос робиться не стільки на остаточності судового рішення у питаннях спірних фактів, його преюдиціальному значенні, скільки на наслідках для сторони її дій з доказування, – правилом про естопель [2, с. 107-108]. Римське право надавало стороні право посилається на *exceptio rei judicatae*, тобто на попереднє рішення, у наступному судовому процесі за участю тих же сторін і стосовно того ж питання права. Ця концепція була прийнята судовою практикою Англії і далі заклала підґрунтя під американські принципи поглинання та заборони (англ. *merger and bar principles*). Друге відгалуження доктрини – естопель стосовно встановлених обставин (англ. *collateral estoppel*) – є спадком середньовічного германського права. Ця концепція базувалась на принципі, що рішення, ухвалене при розгляді більш раннього позову, мало остаточне значення під час розгляду наступного позову, який

стосувався цілком відмінного предмета спору. Остаточне значення першого позову засновувалось на твердженнях сторін. Отже сторони позбавлялись права наводити нові твердження стосовно тих самих фактів при розгляді наступного позову [1, с. 355].

Ці дві засади – поглинання/заборона і *collateral estoppel* – у своїй сукупності становлять те, що відомо як *res judicata* у широкому розумінні. Дихотомія в межах принципу *res judicata* у сучасній практиці є загально визнаною. У випадках, коли мова йде про той самий спір (англ. *cause of action*), весь предмет спору для позивача, на користь якого вирішено цей спір, *поглинається* рішенням; якщо ж спір вирішено на користь відповідача, для позивача встановлюється *заборона* звернення з тим же спором. Обсяг поглинання/заборони не обмежується питаннями, які розглядались (англ. *matters actually litigated*), а охоплює також питання, які могли б бути предметом розгляду (англ. *matters which might have been litigated*). Доктрина поглинання/заборони також має назву «*claim preclusion*» (преклюзивності в аспекті позову в цілому) або технічного *res judicata*. Дослідники визнають, що проблема полягає не у наданні визначення цієї частини принципу, а у його застосуванні, зокрема у визначенні того, що є спором (*cause of action*) та що є «питаннями, які могли б бути предметом розгляду» [1, с. 356].

А. Д. Спатт пояснює відмінність між вузьким значенням *res judicata* і *collateral estoppel* таким чином, що останнє виявляється у преклюзивності стосовно можливості стверджувати або спростовувати окремі обставини або юридичні факти (англ. *issue preclusion*), тобто має місце тоді, коли сторона мала повну можливість юридично стверджувати або заперечувати певну обставину і надалі не повинна мати другої такої можливості. На відміну від *res judicata*, яка застосовується тільки у тому випадку, коли має місце повторне ініціювання того самого спору (*cause of action*), естопель застосовується тоді, коли спір інший, і стосується він окремого питання або обставини, а не цілого позову. Разом з тим А. Д. Спатт далі підсумовує, що *collateral estoppel* або *issue preclusion* є компонентом більш широкої концепції *res judicata* або *claim preclusion* [5, с. 63].

У сучасному вжитку, загальне поняття *res judicata* часто використовується для позначення обох цих відгалужень сукупно або кожного окремо. Кожне з них засноване на схожих міркуваннях остаточності і цілком зрозумілим видається те, що вони перетинаються та накладаються одне на одне у своєму розвитку [1, с. 357].

Однак окрім цих доктрин, які найбільш тісно пов'язані з *res judicata*, часто визнаються проявами останньої та є більш опрацьованими у юриспруденції [2; 4], є й інші, які також справляють вплив на можливість сторони ініціювати новий юридичний спір або перегляд зроблених судом висновків стосовно окремих аспектів справи.

Доктрина обрання способу захисту

Суть доктрини обрання способу захисту (англ. *election of remedies doctrine*) у праві США зводиться до того, що якщо сторона обирає один з двох конкуруючих, несумісних один з одним способів захисту, вона не може звернутись до іншого [6, с. 218]. Доктрина краще сприймається при прийнятті ставлення до способів захисту як до вторинних, ремедіальних прав (англ. *remedial rights*), які виникають у особи внаслідок порушення її первинних прав у матеріальних правовідносинах і які можуть бути забезпечені примусом держави. Тоді доктрина обрання способів захисту розуміється як втілення більш широкої доктрини обрання, яка у свою чергу охоплює також обрання первинних матеріальних прав і засновується на принципах справедливості та добросовісності.

В цілому доктрина обрання вимагає, щоб той, хто приймає блага від правочину, прийняв також всю повноту наміру, висловлену у правочині, та відкинув будь-які права, які б перешкождали дії його умов. Якщо коротко, то в аспекті справедливості це правило формулюється таким чином, що одна особа не може займати дві протилежні позиції. Якщо мова йде про вибір суб'єктивного матеріального права, то йдеться про те, що одна особа не може, наприклад, стверджувати і заперечувати контракт. В аспекті обрання способу захисту, як відзначали А. С. Дейнард та Б. С. Дейнард, доктрина стосується «методу примусового здійснення певного права». Правило про обрання способу захисту встановлює юридичний наслідок вибору серед

вторинних прав, прав на юридичний захист, так званих ремедіальних прав. Як відзначають ці дослідники, в усіх наукових джерелах визнано, що цим наслідком є заборона звернення до будь-яких інших, несумісних з обраними, способів захисту [7, с. 358]. Розмежовуючи доктрини обрання матеріального права і обрання способу захисту, вони вказують, що сторона договору не може намагатись здійснити свої права за цим договором так, ніби він є чинним, та вимагати визнання його недійсним. Натомість з обранням способу захисту ситуація докорінно інша. Справжні наслідки обрання способу захисту постають тільки тоді, коли позивач визначився зі своєю позицією стосовно суб'єктивних прав у матеріальних правовідносинах і далі з'ясував, що він має можливість захистити своє порушене право двома способами. При цьому правило про обрання не застосовується до тих способів захисту, які є сумісними. Сумісними є, зокрема ті способи, які можуть бути застосовані одночасно, а також такі, до яких можна звернутись одночасно і які застосовуватимуться доти, доки позивач не одержить задоволення своїх вимог, які повною мірою захищатимуть його порушене право, наприклад стягнення суми боргу і звернення стягнення на предмет іпотеки, який належить майновому поручителю, поки одержані внаслідок стягнення кошти чи майно не покриють борг. Доктрина обрання способів захисту не обмежена окремими способами. А. С. Дейнард та Б. С. Дейнард вважають, що це можуть бути два або більше способів *ex contractu*, два або більше способів *ex delicto*, а так само способи, які належать до різних видів [7, с. 360]. Хоча це останнє твердження може видатись спірним, адже може увійти у суперечність з попередньо висловленою тезою про те, що слід розрізняти обрання матеріальних прав (первинних) і обрання способів захисту (вторинних, ремедіальних прав). Обрання серед способів захисту *ex contractu* та *ex delicto* так, ніби цей вибір доступний позивачу без того, щоб він спершу визначився з первинним правом, на захист якого він обирає спосіб захисту, означало б, що можна одночасно розцінювати певні відносини як договірні і позадоговірні деліктні.

В українському праві також можна знайти норми, які вказують на доступні позивачу не-

сумісні вимоги, які втілюють ремедіальні права, серед яких йому належить здійснити вибір з тими ж наслідками, які встановлює доктрина обрання способів захисту. Це, наприклад, стаття 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [8], яка у пункті г) частини першої містить у переліку способів цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав такі несумісні один з одним способи: подавати позови до суду про (1) відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або (2) стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або (3) виплату компенсацій.

Доктрина «права справи»

Доктрина права справи (англ. *law of the case doctrine*) є породженою судовою практикою США доктриною, застосування якої здійснюється, як визнано науковцями, зі значною мірою дискреції суду і яка стосується (i) обов'язкової сили судових рішень суду першої інстанції для нього ж на більш пізніх стадіях судового розгляду; (ii) обов'язкового значення висновків, яких дійшов апеляційний суд, для суду першої інстанції під час повторного розгляду; (iii) правила, що апеляційний суд за звичайних умов не переглядатиме свої власні висновки у питаннях права, розглядаючи наступні апеляції в одній і тій самій справі [9, с. 222].

Назва доктрини походить від того, що настаною, які суддя дає присяжним стосовно того, яке право підлягає застосуванню до справи, становлять «право справи» або «закон у справі», які сторона прийняла як правильні настанови у той час, коли вони були надані [10]. Якщо суддя прийняв рішення з приводу питання права під час розгляду позову, він, як правило, не повинен змінювати свої погляди і надалі виходить з того, що його попереднє рішення становить «право справи» [11]. Також обов'язковими для суду нижчої інстанції є висновки суду вищої інстанції стосовно права, як воно підлягає застосуванню у цій справі, на думку вищого суду [12].

Цікавим є підхід до розмежування *collateral estoppel* та доктрини права справи американських судів, які вказують, що остання з поіменованих доктрин не застосовується у тих випадках, коли

частина справи за своїми ознаками становить відокремлене провадження, окремий спір [13]. У цьому проглядається можливість для аналогії з позовними провадженнями, які можливі в рамках справи про банкрутство. Вирішені в одному позовному провадженні в межах справи про банкрутство спір має значення *res judicata* в тому числі для інших позовних проваджень в межах цієї справи про банкрутство.

Доктрина права справи орієнтує на те, що суд не повинен переглядати остаточні висновки в одній і тій самій справі. Метою доктрини є запобігання безкінечному перегляду одних і тих самих питань, стремління до послідовності та сталості результатів в межах одного процесу, ефективність та засаднича справедливість стосовно надання обом сторонам єдиної можливості викласти свої аргументи та одержати рішення зі спірного питання. Ця доктрина є дещо схожою з *res judicata*, тому їх часто плутають. Однак якщо доктрина права справи усуває перегляд тих самих спірних питань у межах однієї справи, *res judicata* усуває перегляд тих самих питань між тими ж сторонами в іншій, наступній справі. Для застосування *res judicata* необхідним є чинне остаточне рішення, яким завершено справу. Призначення *res judicata* схоже з призначенням доктрини права справи у тому, що обидві спрямовані на підвищення ефективності судового розгляду. Однак *res judicata* як принцип не є закріпленим суто у судовій практиці і його застосування не є дискрецією суду. Натомість, доктрина права справи є суто процесуальною доктриною [9, с. 223].

Доктрина була запозичена також в інших країнах, зокрема судовою практикою Індії, у якій також визнано, що вона втілена у двох формах, а її застосування має три винятки. Перша форма усуває перегляд судом нижчої інстанції тих питань, стосовно яких у цій же справі суд вищої інстанції зробив свої висновки. Друга форма зв'язує суд його ж власними висновками, викладеними у судових рішеннях у цій же справі. Ця обов'язковість має скоріше значення, спрямоване на забезпечення послідовності суду у його власних висновках, а не значення обов'язкового правила. Мова йде, наприклад, про небажаність перегляду висновків суду ним самим без будь-якої підстави, наприклад зміна забезпечу-

вальних заходів протягом розгляду справи без будь-яких обставин, які б виправдовували такі зміни. Як було визначено у знаковій для розвитку цієї доктрини в Індії справі «State of Kerala v. K.K. Mathai» у 2017 році, трьома винятками у застосуванні цієї доктрини є (1) необхідність розглянути нові докази, (2) зміни у правовому регулюванні, (3) необхідність запобігти судовій помилці (англ. *miscarriage of justice*) [14].

Оскільки результатом застосування доктрини є не тільки обмеження у перегляді позиції суду стосовно того, як слід тлумачити право у контексті вирішення окремих питань в межах розгляду справи, а й власне застосування розтлумаченого таким чином права до обставин справа, то видається зрозумілим, що доктрина встановлює певні обмеження на юридичну перекваліфікацію обставин, яким у попередніх рішеннях у цій справі вже надана кваліфікація, що ріднить цю доктрину за наслідками стосовно остаточності висновків з доктриною *res judicata*.

Доктрина цілковитої віри та поваги

Специфічною для Сполучених Штатів Америки є доктрина «цілковитої віри та поваги» (англ. *full faith and credit doctrine*), яка стосується зокрема визнання рішень штатів між собою та взаємного визнання судових рішень на федеральному рівні і рівні штатів [15]. Вона базується на положеннях Конституції США про те, що «цілковита віра і повага має бути надана у кожному Штаті ... судовим провадженням, що здійснюються в кожному іншому штаті» [16]. Доктрина має ту специфіку, що може покладати на штати інші вимоги до визнання преклюзивної дії судових рішень, прийнятих в інших штатах, ніж прийнятий в межах певного штату обсяг *res judicata*, який визнається стосовно власних судових рішень. Водночас доволі усталеним вважається підхід, що ця специфічна доктрина є все ж втіленням *res judicata* [3, С. 250].

Висновки. Попри універсальне визнання принципу *res judicata*, як розвинена доктрина у різних правових системах він набув неоднакового наповнення, зазнав взаємного проникнення з доктринами естопеля та іншими спорідненими доктринами. Окремі з них, як от доктрина повної віри і поваги у процесуальному праві США, можуть бути з більшою впевненістю розцінені

як відгалуження *res judicata*. Місце ж інших, зокрема доктрин обрання способів захисту та права справи, визначити складніше, вони становлять більший інтерес для дослідження, оскільки містять у собі потенціал для їх застосування для вирішення нагальних проблем забезпечення справедливості, стабільності і передбачуваності позиції суду під час розгляду справ відповідно.

На відміну від *res judicata*, доктрина обрання способів захисту ґрунтується значною мірою не на повазі до остаточності судового рішення, а на принципі естопеля і, таким чином, усуває не перегляд формально ідентичного спору з тими ж підставами і тим же предметом, а інших вимог, конкуруючих з вже розглянутими вимогами, які засновуються на тих же підставах.

Доктрина права справи, як вона напрацьована в процесуальному праві США і сприйнята в деяких інших країнах, зокрема в Індії, споріднена з *res judicata* у тому, що обидві спрямовані на забезпечення правової визначеності, сталості судового рішення. Однак на відміну від *res judicata*, доктрина права справи передбачає дискрецію суду, є суто процесуальною і стосується сталості висновків суду в ході розгляду тієї ж справи, а не остаточності кінцевого рішення суду з наслідками для наступних проваджень.

В правових системах континентальної правової традиції, до яких належить також Україна, ці доктрини також мають підґрунтя для застосування. Ним для доктрини обрання способів захисту або ремедіальних прав є загальні засади добросовісності, на яких базується як матеріальне, зокрема цивільне право, так і процесуальні галузі права, а для доктрини права справи – принцип правової визначеності. У зв'язку з цим актуальними є подальші наукові дослідження і можливе запозичення цих та інших доктрин, спрямованих на вирішення процесуальних проблем забезпечення справедливості судового розгляду і стабільності судового рішення, чи їх придатних до запозичення елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Steakley Z., Howell W. U. Jr. Ruminations of Res Judicata. *Southwestern Law Journal*. 1974. Vol. 28. P. 355-372. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147635033.pdf> (дата звернення: 09.12.2021).

2. Пільков К. М. Умови обов'язковості для господарського суду фактів, встановлених в іншій справі. *Підприємництво, господарство, право*. 2019. № 11. С. 106-116. DOI : 10.32849/2663-5313/2019.11.17
3. Conflict of Laws – Full Faith and Credit – Res Judicata or Estoppel by Judgment, *University of Miami Law Review*. 1953. Volume 7, Number 2, Article 13. P. 250-252. URL: <https://repository.law.miami.edu/umlr/vol7/iss2/13> (дата звернення: 09.12.2021).
4. Цувіна Т.А. Реалізація принципу res judicata у цивільному судочинстві: досвід зарубіжних держав. *Часопис Київського університету права*. 2020. No 1. С. 220-225.
5. Spatt A. D. Res Judicata and Collateral Estoppel. *Arbitration Journal*. 1987. Vol. 42, Issue 2. P. 61-64.
6. Cumulative Remedies Under Article 9 of the Uniform Commercial Code: An Answer to Fuentes v. Shevin, 14 *William & Mary Law*. 1972-1973. Volume 14, Issue 1, Article 8. P. 213-225.
7. Deinard A. S., Deinard B. S. Election of Remedies. *Minnesota Law Review*. 1922. Vol. 6, No. 5. P. 341-362.
8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 09.12.2021).
9. Sensenbrenner E. P. A Proposal to Codify Louisiana's law of Case Doctrine. *Loyola Law Review*. 2018. Vol. 64. P. 215-238.
10. Law of the Case. (n.d.) *West's Encyclopedia of American Law, edition 2*. (2008). URL: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Law+of+the+Case> (дата звернення: 09.12.2021).
11. Law of the Case. (n.d.) *The People's Law Dictionary*. (1981-2005). URL: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Law+of+the+Case> (дата звернення: 09.12.2021).
12. What exactly is the “Law of the Case” doctrine? January 21, 2014. URL: <https://www.varnumlaw.com/insights/what-exactly-is-the-law-of-the-case-doctrine/> (дата звернення: 09.12.2021).
13. Neff C. D. United States: Collateral Estoppel v. Law Of The Case Doctrine. 21 September 2015. URL: <https://www.mondaq.com/unitedstates/trials-appeals-compensation/428336/collateral-estoppel-v-law-of-the-case-doctrine> (дата звернення: 09.12.2021).
14. ‘Law of the Case’ doctrine which binds a Court to its own earlier ruling in the same case discussed: Kerala HC. Case Briefs. Published on July 21, 2017. URL: <https://www.sconline.com/blog/post/2017/07/21/law-of-the-case-doctrine-which-binds-a-court-to-its-own-earlier-ruling-in-the-same-case-discussed-kerala-hc/> (дата звернення: 09.12.2021).
15. Vines, Brian M. A Doctrine of Faith and Credit. *Virginia Law Review*. 2008. Vol. 94. P. 247-282.
16. The Constitution of the United States of America. Art. IV, § 1. URL: <https://www.law.cornell.edu/constitution/articleiv#> (дата звернення: 09.12.2021).